

OTAZNÍKY NAŠICH DĚJIN

Emanuel Mandler

Češi i Němci

legendy, spory, realita

Emanuel Mandler

ČEŠI I NĚMCI
Legendy, spory, realita

Nakladatelství Libri
Praha 2001

© Emanuel Mandler, 2001

© Libri, 2001

ISBN 80-7277-090-X

OBSAH

Úvodem 8

I. ČESKÝ SVĚT – JEDNA POHÁDKA

U nás doma

(Každodennost naší společnosti)

Víme své: Co je to postkomunismus? 11

Helena Vondráčková za komunistů a dnes 12

Smutný únorový den 14

Každý ať se podřizuje vládní moci! 16

Společnost bezvěrců 17

Odpouštěj a bude ti odpuštěno 19

Pro děti pohádku

(Socialistická pohádka a její smysl)

Víme své: Milovníci pohádek 21

Hrdinové naší mladosti 22

Z pohádky do pohádky, zvláště televizní 24

Dopis panu V.... 27

Kupředu levá!

(K uvedení třídně pojaté agitky na ČT1)

Víme své: Skoro 2 miliony diváků... 30

Očkování proti stínům minulosti 32

Místní organizace o majoru Zemanovi 34

Vzkříšení české státnosti

(O povaze českého státu)

Víme své: Kontinuita nám přináší blaho 38

Stane se Česko velmocí? 40

Rej Hitlerů v České republice 42

Porážka superpravice	44
Švejk a moderní válka	46
Lesk a bída májových svátků	48
Česká transformace – byla nebyla?	50

Mýty o disentu

(Kritika českého disentu)

<i>Víme své: Jak jsem byl disidentem</i>	52
Odchod disentu do historie	64
Hledání vlastního národa	67
Obyvatelstvo jako možný nepřítel?	70

Opium lidu, nebo převodní páka?

(O církvích a komunistickém režimu)

<i>Víme své: Nebude nám chybět náboženství?</i>	72
Vztah církve a státu: konečné řešení?	73
Řetěz spolupráce s autoritativním režimem	75
Jak to bylo s J. L. Hromádkou?	77
Česká společnost, církve a komunisté	80

II. K VYHNÁNÍ A O VYHNÁNÍ

Úvodem: Úvaha takřka osobní

Jméno pro tragédie 20. století

(Polemika o Kosovu a vyhnání)

<i>Víme své: Hroby</i>	91
Kosovo: etnická čistka je vždy ostudná	93
Etnické čistky jako paralelní jevy	94
Etnická čistka jakožto etnická čistka	96

Skutečnost a zdánlivá realita

(O vztahu české společnosti k vyhnání)

<i>Víme své: Co vše dokáže svoboda</i>	99
Čítanka odsunových diskusí	100
ÚDV – konec antikomunismu?	117
Česko-německá vzájemnost v Jihlavě 2001	119

Věda a národní hanba po půl století (Odmítnutí nacionalistického pojetí)

Víme své: Jaké pojetí dějin zvolit pro lid? 122

Věda na zteč proti nepřátelům! 125

Bilance deformací a povrchnosti 126

Budeme česko-německou minulost ukrývat? 129

Hnutí skinheads a sudetští Němci 132

Osobnosti a pravda o vyhnání (České osobnosti a instituce k vyhnání)

Víme své: Osobnost a pravda – svět je krásný 135

Piruety v dobách války (*Manfred Gratzl*) 137

Jak naložíme se sudetoněmectvím? 140

Podařilo se vylikvidovat Němce... 144

Hovoříme o odsunu racionálně

(1. část internetové diskuse)

Víme své: Národněsocialistické hnutí 147

Potřeba vstřícného gesta. Námitka 149

1. Těžko hájit odsun, o němž nic nevíme 150

2. Program národněsocialistické revoluce 153

3. Benešovy dekrety a realita represí 155

Hovoříme o odsunu racionálně

(2. část internetové diskuse)

Víme své: Vítězně osvobozenecký mýtus 161

1. Logika diskuse: Odsuneme pohraniční hory? 163

2. Příliš mnoho věcí si namlouváme 166

3. K některým základním bodům (Panu P. S.) 170

Ediční poznámky k jednotlivým kapitolám 173

ÚVODEM

Větší část následujících textů tvoří politické články a komentáře z poslední doby, ponejvíc od roku 1998. V tomto smyslu navazují na předchozí publikaci *Nebát se a nekrást?*. Pouze navazují, protože tentokrát jsem se zaměřil na spory, a už proto jsem musel zpracovat text poněkud odlišně. Ne snad že by všechny kapitoly a části knihy na někoho útočily (anebo bránily autora proti útokům někoho jiného); věřím, že následující kapitoly obsahují i věcný výklad. Do článků jsem zasahoval jen tehdy, když nešlo o zásadní spory a když původní znění textu není již dnes důležité.

O jaké spory jde? Jeden z nich prostupuje celou touto publikací a souvisí se stavem naší společnosti. Ta se po více než padesátiletém panství autoritativních režimů teprve učí svobodně dýchat – chápat svobodu ne snad jenom jako nutnost, ale jako hodnotu, bez níž degenerujeme a přes všechny divy techniky kráčíme zpět. Projevem tohoto stavu jsou také, ne-li především, ony velmi zastaralé *konvence*, kterých kupodivu dbá většina našich médií i množství odborných publikací, a to i takových, na jejichž stránkách by to člověk opravdu nečekal. Není to žádná maličkost, kterou by bylo možno odbýt poukazem na to, že konvence jsou všude na světě a že život bez nich by byl nemožný. Nejde mi totiž o konvence jako takové, ale o konvence společensky a politicky *řídící*, tedy takové, které podstatným způsobem ovlivňují jednání institucí i jednotlivců. Jejich hlavní část jsem už v minulé publikaci nazval *národní tiskovou konvencí*, a jelikož jde o věc pro následující texty důležitou, dovoluji si ji charakterizovat znovu.

Za národní tiskovou konvencí považuji tiché srozumění důležité části společnosti o tom, o čem se má nebo smí veřejně pojednávat (a jakým způsobem) a o čem nikoli. Jde o strukturovaný systém norem, příkazů a zákazů, které lze podle logiky věci nejsnáze rozdělit do čtyř částí (větvi). Část *nacionalistická* má především legitimovat xenofobní rys české společnosti a její duchovní izolaci v Evropě a ve světě a část *konformní* podporovat její jednotu, kdežto část *jiráskovsko-nejedlovská* zejména šíří a chrání mytické hodnoty národních dějin. Část *plebejsky pseudo-*

demokratická pak zdůrazňuje vrozený demokratismus české populace a na tomto základě přezíravý přístup k církvím (zvláště ke katolické církvi), ke šlechtě, skutečné pravici (nikoli pouze proklamované) i k bohatším vrstvám společnosti.

Jak čtenář sezná, věnoval jsem a věnuji zvláštní pozornost oně stránce české národní existence, v níž se první tři ramena národní tiskové konvence stýkají: vyhnání Němců z českých zemí. Články a komentáře věnované česko-sudetoněmeckým stykům tvoří celou druhou část této publikace. Je tomu tak rovněž proto, že diskuse o tomto ožehavém tématu v tisku, v rozhlase a televizi je u nás dnes ne-li nemožná, tedy skoro nemožná.

Mocný proud národní tiskové konvence přichází z minula. Je natolik všeobecný, že vytvořil a udržuje kolem nás (a v nás) *fiktivní historickou skutečnost*. Tak se potom stává, že mnohé z toho, co myslíme a děláme, nemá povahu faktickou, nýbrž zdánlivou. Tím se národní tisková konvence modifikuje a zdánlivá historická skutečnost prohlubuje. Nechci ovšem tvrdit, že žijeme ve světě, které je pouhým zdáním. Jednak sama národní tisková konvence, má-li být přesvědčivá, zahrnuje také skutečné hodnoty (a jiné nevylučuje), jednak přes svou obsažnost nemůže zahrnovat celý náš minulý a současný život. Kromě toho: žijeme ve svobodě, a tak se i některé konvence pozvolna mění (viz nový, poměrně příznivý vztah české politiky i veřejnosti k *české* šlechtě), jiné přibývají a některé – zůstávají tak, jak byly.

Celek národní tiskové konvence je společensky škodlivý a nebezpečný. Zápolení s ní je obtížné. Je těžko definovatelná, komplikovaná a částečně i proměnlivá. Chasníkovi, který se s ní dá do boje, hrozí, že místo toho, aby této hydře uťal hlavu, utne si ostudu. Doufám, že se mi to nestalo, i když netvrdím, že ve sporu s touto neobyčejně mocnou institucí zaznamenávají mé články a komentáře vždy vítězství. Koneckonců, nemůžeme vždy vyhrávat.

30. 6. 2001

I. ČESKÝ SVĚT – JEDNA POHÁDKA

U NÁS DOMA

(Každodennost naší společnosti)

VÍME SVĚ: CO JE TO POSTKOMUNISMUS

Až příliš známé jsou příhody, v nichž je hrdinou Václav Klaus a jeho pýcha nad průběhem české transformace, sdělovaná domovu i zahraničí. Jsou známé dokonce už i z komiksů. Méně a poněkud nerado se vzpomíná na to, že pýcha nad stavem naší společnosti nebyla výsadou ODS, ale byla dosti všeobecná. A už vůbec (nebo skoro vůbec?) se neví, že dávno před listopadem 1989 Václav Havel připomínal Západu, jak je důležité, aby nezapomněl, že v jistých ohledech je český dissent před nimi, že si tedy mají vzít něco z jeho jedinečných, neopakovatelných zkušeností. To, co my, totiž oni ve svých zemích zažít nemohli.

Když nic jiného, alespoň v tomto posledním tvrzení se nemýlil. Po letech však můžeme dobře posoudit, jak se pýcha nevyplácí. Za komunistického režimu dissent nejen zápolil s režimem, ale také nasál nectnosti, z nichž mnohých se už nezbavil. Nelze však zapomínat na nectnosti, které jsme nasáli všichni, celá společnost. A také se jich nemůžeme zbavit. Když se tedy v první polovině 90. let vysoce postavený činitel českého státu (nemusím ho jmenovat) vyslovil v tom smyslu, že naše společnost už postkomunistická není a neměla by se tak nazývat, jen málokdo si uvědomil, jak zcela a úplně hovoří od věci. Dnes ale o postkomunistickém charakteru našeho státu a naší společnosti pochybuje málokdo.

To je dáno takovými každodenními příhodami, jaké rádo podává televizní zpravodajství: rostoucí kriminalita, krátery na silnicích, bankrotující podniky, zkorumpovaní policajti a ty nepřehledné stovky miliard, které chybí v rozpočtu a které my a naše děti budeme platit. Na otázku, co z toho je typicky postkomunistické, nedovedeme vlastně kloudně odpovědět. Všude na světě roste kriminalita, v Německu (!) si stěžují na špatný stav silnic, v různých částech světa bankrotuje tolik včera ještě prosperujících podniků, že se člověk jen dívá, a o zkorumpovaných policajtech raději nemluvit. Takže charakterický pro postkomunismus je jen ten rozpočet?

Přirozeně nejde jen o rozpočet, ale chceme-li vědět, co je charakteristické pro takovou postkomunistickou zemi, jako je Česko, lze od rozpočtu alespoň vzdáleně vyjít. A to například tímto způsobem: Komunistická moc se před listopadem 1989 řídila jako základním principem nehyb-

ností. V politice se pohupovala od sjezdu do sjezdu, v sociální politice dbala na to, aby pracující nezachvátila nespokojenost (což vyžadovalo plnou zaměstnanost, nějakým způsobem bezplatné zdravotnictví, důchody převyšující minimální mzdu, stavbu dalších paneláků), v oblasti vědy a techniky zaměření na chod stávajících zařízení, a to přirozeně platilo rovněž pro „management“ těchto zařízení. Humanitní vědy byly fakticky zlikvidovány, dějiny podřízeny nehybnosti, a tak zrušeny, z jazyka se stal nástroj pro udržování stávajícího, v zásadě neměnného provozu. „Pracující“ byl na jedné straně chován jako v bavlnce, byť i poněkud hrubé, ale péče o něho se nesměla podstatně zhoršovat (přestali vyrábět špekáčky, a pracujícím se to nelíbilo, a tak produkci špekáčků obnovili); na druhé straně on sám nesměl podnikat nic, čím by zasahoval do politiky, hospodářství i dalších sfér společnosti.

Obyvatelstvo v jednotlivých satelitních zemích sovětského impéria bylo odkázáno samo na sebe. A tak lidé pomáhali sami sobě nejen nejrozličnějším přizpůsobením se podnikové či místní politice, ale zejména podvůdky a podvody, drobným i větším loupežením. Při vynalézavosti našeho lidu není divu, že se tyto praktiky naší zemi nejen nevyhnuly, nýbrž že tu naopak zdomácněly. Toto zdomácnění je jeden ze základů postkomunistické existence státu a společnosti, a to ve dvojím smyslu. Především, což je všeobecně známo, občan v demokratickém státě odmítá být aktivní tam, kde je jeho aktivita nutná k tomu, aby byl nahrazen dosavadní státní paternalismus. Naopak je aktivní, aniž dodržuje potřebná pravidla. Je zvyklý z minula obejít se sám (tzv. příkrádání, ale i loupežení); pravidla, věc pro demokracii tak důležitou, jednak nezná, jednak pro ně nemá pochopení.

Takže česká postkomunistická společnost je společnost demokratická, ale její strukturu bychom nejspíš poznali pohledem se sociální lupou; kdyby byly zvětšeny rovněž chyby a nedostatky, to bychom se divili. Nemusíme se tím trápit, ale vytahovat teprve ne.

HELENA VONDRÁČKOVÁ ZA KOMUNISTŮ A DNES

Takřka deset let po sametovém převratu vzbudily výroky zpěvačky Heleny Vondráčkové o jejím životě a tvorbě před listopadem 1989, o podpisu anticharty a o soužití s normalizačním režimem poměrně velkou a vzrušenou diskusi. Na diskuse tohoto druhu jsme si už u nás, jen co je pravda, zvykli, a potud se tedy neděje nic zvláštního. Ale jinak je tomu, zamyslíme-li se nad rozhovorem s Helenou Vondráčkovou jako nad samostatným textem. Pravděpodobně nás udiví tím, jak po více než deseti letech od pádu autoritativního režimu se paní Vondráčková vytáčí

nad jasnými otázkami (například podpis na tzv. Antichartě) i jak hořké jsou výtky na její adresu týkající se neméně jasných záležitostí (například opět podpisu na tzv. antichartě).

Člověk by řekl, že za těch deset let se už mnohé řeklo, vysvětlilo, mnohé přijalo za těžko omluvitelné a jiné věci zase za omluvitelné celkem přirozeným během světa. Lidé, kteří se provinili těsnou spoluprací s reálněsocialistickou mocí, mohli využít oněch dlouhých měsíců a let k tomu, aby přesvědčili své spoluobčany, že se mýlili, protože mýlití se je lidské; že jejich chtivost a hamižnost jsou jen zdánlivé (aspoň z jisté míry). Mohli se vyznamenat divy filantropie – atd. atd. Bylo by tomu tak zvláště tehdy, kdyby jim kritici, žurnalisté, publicisté, redaktori, ale i obrovská část publika ledačos odpustili, na ledačos zapomněli. Jak že by taková „normální“ komunikace v roce 2000 vypadala? Lze si to dobře představit:

Žurnalista: Už jsme o tom hovořili. Ale přece jen, víte, mnoho z nás by rádo vědělo, co jste si vlastně myslela, když jste podpisovala anti-chartu.

Umělkyně: Bohužel ne to, co si o tom myslím dnes. Dnes vím, že mi chyběl kus dospělosti a odvahy, ale kde ji v té době vzít, ať se člověk koukal, kam chtěl. A tak jsem si myslela, že když antichartu nepodepíšu, bude definitivně konec, už si nezazpívám, nevystoupím na veřejnosti, v rozhlase ani v televizi. Myslela jsem si, že podpisem anticharty dělám pouze to, co musí udělat každý. (...)

Že taková fiktivní komunikace není přesná? Jistěže není, jde však především o to, pochopit zvláštnost dnešní situace. V jediném čísle LN (30. 10.) si můžeme přečíst dvojí opačné hodnocení Heleny Vondráčkové. Jednak aplaus za to, že „po celá ta léta (pozn.: v době normalizace) posilovala mě a tisíce (...), když (...) zpívala *Miláčku* nebo *Kde jsi včera byl, se ptám*. Dávalo nám to sílu přežít ten odporný komunistický režim. I když jste nezpívala přímo o svobodě či odboji, ve Vašich písních byl duch svobody a síly!...“ (prof. Milan Machovec). A na druhé straně: „S údivem jsem si v Lidových novinách 14. října přečetla, že Helena Vondráčková nepodepsala ‚žádnou antichartu‘. Už to tak vypadá, že za nějaký čas si přečteme její suverénní tvrzení, že podepsala Chartu 77... Proč ne, když máme takové žurnalisty, kteří (...) tuto lež klidně otisknou.“ (Anna Fidlerová).

Polemika o Heleně Vondráčkové není ani první, ani poslední. A není také příliš obtížné přijít na logiku celé té záležitosti: když se základní věci nereflexují a neřeší hned (po převratu), získávají nové, falešné souvislosti a jsou nadále mnohem obtížnější. U nás se o takové zkomplikování hodně snažily hned po převratu vedoucí demokratické síly (například hromadným přejímáním „starých struktur“) a měly, bohu-

žel, úspěch. Je však třeba vidět, že sama „historická“ realita nepřála tomu, abychom snadno rozpoznali, co bylo před listopadem dobré, špatné, ještě horší a ještě lepší. Velká část naší populace neměla k reálnému socialismu potřebný odstup. Poznala ho jenom v jeho upadající, pokleslé normalizační podobě, kdy se sice takřka nic *nesmělo*, ale příliš mnoho z toho se *mohlo*: mohlo se kupovat a vydělávat načerno, dostat se do zahraničí, sice s obtížemi, ale přece jen; existovalo nemocenské i důchodové zabezpečení (životní jistoty) atd. O to důležitější bylo rozeznat hodnoty a nehodnoty, normální lidi a velké škůdce a ty, kterým šlo jen a jen o vlastní prospěch, rozeznat je okamžitě po převratu.

To se, jak víme nestalo. V důsledku toho vlastně jako společnost jsme na rozpacích, máme-li posoudit, zda Helena Vondráčková zpívala proto, aby nám pomohla přežít komunismus, jestli je v jejích písních „duch svobody a síly“ (Machovec – otázka je, kde by se tam vzal); pro Helenu Vondráčkovou je však také obtížné a snad i nemožné nechat si odpouštět spolupráci s normalizačním režimem, na niž je dodnes hrdá. – V každém případě si můžeme být jisti, že obdobných diskusí a polemik bude ještě dost.

S tím se nemá nic dělat. Těžko se odpouští a na naší společnosti je to znát. Je zahleděná sama do sebe, tolerantní k sobě a intolerantní k jiným. Je-li tedy možné něco konkrétně odpustit, bylo by to jen dobře. – Třeba po třiadvaceti letech podpis na antichartě?

(listopad 2000)

SMUTNÝ ÚNOROVÝ DEN

Po 56 letech je už vše tak jasné, že komentátoři jsou schopni nejen zhodnotit události předcházející únorovému převratu a události, které se odehrály v komunistickém období, ale ještě posoudit „nás“ (Čechy, národ). Srovnáme-li výsledky našeho národního života v temných desetiletích, která předcházela listopadu 1989, například s Maďary, Poláky a národy Jugoslávie, jako to učinil Martin C. Putna (*Země poníženě smekala člověka*, MF Dnes 24. 2. 2001), dojdeme snadno k smutnému „pokrčení ramený“. Lze jen doporučit, aby se takové pokrčení nepřehánělo.

Odsuzujeme-li národ za to, co bylo, máme vždy aspoň kus pravdy. Každý národ si s sebou nese uzlík větších i menších vin. Podstatné je, jak se s nimi vyrovná: kdo by řekl, že pro dnešní Německo bude nacismus pouhou minulostí?

Pokud jde o odsudky Martina C. Putny, jsou postiženy mimo jiné tím, že autor vynechal četná důležitá fakta. Například vynechal benešovsko-

-gottwaldovsko-stalinské dohody v letech 1943–44 a mylně se domnívá, „že jsme byli přičleněni do sféry sovětského vlivu už rozhodnutím velmocí na Jaltě“ (nic takového se nestalo). „My“ jsme se však do sféry sovětského vlivu „přičkli“ sami, a to na základě souhlasu celého tehdejšího exilového politického spektra (pozdější Národní fronta). Jenže jaképak „my“? Musíme umět toto zájmeno rozlišit. Obyvatelstvo bylo po válce naladěno radikálně, nicméně to neznamená, že všechny tehdejší zločiny padají na vrub „lidu“. Byly dílem luzy, podporované vlastní vládou. Myslím hlavně na tzv. divoký odsun, při němž přišly o život desetitisíce Němců, a vůbec na vyhnání třímilionového německého etnika. S vyhnáním jako takovým ovšem obyvatelstvo souhlasilo a právě tak s konfiskací většiny československého průmyslu. Avšak tato a další revoluční opatření už ve svém celku plánovala česká politika včetně Edvarda Beneše a Klementa Gottwalda za války. Tedy nikoli na „lidu“, na české politice spočívá základní odpovědnost za rozdmýchání krvavé národně-socialistické revoluce, jejíž komunistickou etapou byl únor 1948.

Martin C. Putna žádá od oné části národa, která se nezúčastnila komunistických zločinů „výčet činů, které proti valícímu se zlu podnikla“. Zejména zvešeoecnění národněsocialistické revoluční ideologie však způsobilo, že většina národa „valící se zlo“ (komunismus) podcenila, ba dokonce si je silně idealizovala. Považovala socialismus za ideální a demokratické společenské uspořádání. V této poloze se pak odvíjel vývoj Československa od počátku až do normalizačního konce a ještě dál. Proč to zakrývat?

Ale proč také vyřadit z „výčtu činů“ (což Martin C. Putna činí) skutečný, existující odpor národa proti nedemokratickému režimu, jak se projevil v roce 1968? Pravda, obyvatelstvo uvěřilo nepravým vůdcům – to je však až příliš časté a snad i normální. Na druhé straně požadovalo tak důsledně reformy, až to dovedlo zemi na práh demokratické revoluce. A že „jsme“ se nebránili? Jak jinak se mělo obyvatelstvo bránit proti přívalu tanků a kanónů sovětské armády než nenásilným odporem, pasivní rezistencí? Bránilo se dobře, ale mělo v čele nemožnou reformní garnituru a bylo ve světě právě tak samo jako dvanáct let předtím Maďari.

(Osobní poznámka: p. Putnovi chybí „odpor ducha“; z toho usuzuji, že za odpor ducha nepovažuje ani naši *Tvář* v polovině 60. let...)

Když již z tohoto odstupu přehlížíme komunistické období, nesmíme zapomenout na jeho dvě poslední, normalizační desetiletí. Běžně se totiž vytýká potlačenému a poníženému národu, že nedělal, co měl, a nepodporoval Chartu 77. Jenže Charta 77 se velmi lišila od dnešní legendy: byla trvalým svazkem opozičních intelektuálů s normalizací postiženými komunistickými funkcionáři. A tato opoziční instituce do-

kázala ovlivnit bezprostředně polistopadovou politiku natolik, že vládla na základě koalice s poraženými komunisty.

Je spravedlivé spojovat vinu národa jen s tím, za co on, národ, nese odpovědnost. A to je ovšem otázka opravdové historické analýzy.

(únor 2001)

KAŽDÝ AŽ SE PODŘIZUJE VLÁDNÍ MOCI!

„Neboť není moci, leč od Boha (...), takže ten, kdo se staví proti vládnoucí moci, vzpírá se Božímu řádu.“ Napomenutí listu sv. Pavla Římanům ovlivnila celý západní svět až dodnes víc, než si to uvědomujeme: *„Vládcové nejsou přece hrozbou tomu, kdo jedná dobře, nýbrž tomu, kdo jedná zle.“* Dokonce i velké revoluce 19. století a katastrofy století 20. dokázaly Pavlovo obecné pojetí pouze modifikovat, a to v tom smyslu, že moc pochází v demokratickém státě od občanů, od lidu. Na základě tisícileté evropské tradice není demokratický stát ani dnes hrozbou tomu, kdo jedná dobře, a tak přechkal mocná hnutí anarchistů a s nimi soupeřící i navzájem se doplňující proud marxismu (a leninismu). Je však a bude neustále ohrožován radikální marxistickou charakteristikou „stát je organizované násilí“. Toto hodnocení státní moci se marxismu mimořádně zdařilo. Dokonce v době, kdy už sami získali státní moc, prosadili ruší leninisté svou pravdu o státu. A vydatně: přesvědčili značnou část světa, že tvrzení o organizovaném násilí – v tomto případě sovětském – dokáže být jak se patří reálné. Nebyli, jak víme, sami. „Organizované násilí“ ulpělo na životě minulého století a úspěšně s námi vkročilo do století následujícího.

To je ovšem pouze jeden ze zdrojů nynějšího ničivého anarchistického hnutí, které se přelévá přes hranice států i přes oceány. Celkem se není čemu divit. Státní a veřejné instituce jsou všude nepřehledné, víra upadá, vládcové často hřeší proti povinnosti být spravedliví (raději to nerozvádějme), věda a technika přerostla mez, v níž ji mohou lidé a jejich instituce racionálně ovládat, a *globálního* je všude nadbytek. Nejde jenom o nadnárodní, nadstátní a „nadkontinentální“ hospodářské podniky a organizace, ale i o taková obecná dobra, jako je televize a internet. A v této technicky a vědecky tak pokročilé době nejenže po tisících umírají lidé hladem a nemocemi, ale ještě je to skoro každý den vidět na obrazovce. Jak to, že mocní a nejmocnější vládcové nezasáhnou? Je hodně lidí, kteří si učiní jediný závěr: svět je zvrhlý, zlý.

Do boje s tímto zvrhlým světem se tedy pustili nejen neorganizovaní či napůl organizovaní, ale i zcela organizovaní anarchisté. Policie se brání technikou a takřka stejnou technikou mají k dispozici anarchisté.